

(IABA 2011) Mimarlık Bienali'ne Bakanak

I

Soru (lar): Bienal nedir ve neden yapılır ?

Bazı kavramlar/araçlar yaygınlaştıkça ve zaman içinde evrildikçe yeni anlam katmanları kazanarak farklı içeriklerin taşıyıcısı/temsilleri oluverirler. İtalyanca "her bir diğer yıl " anlamına gelen, 1895'den bu yana başta sanat olmak üzere dünyada yaygınlaşan bir organizasyon biçimi olan 'Bienal'ler için de aynı yorum yapılabilir. 'Bienal'ler; I. ve II. Dünya savaşları sırasında modern dünyadaki sanat tartışmalarının iç dinamiklerini korumak için var olan ve uluslararası boyuta taşınan bir iletişim platformu olurken; soğuk savaşın bitimine rastlayan dönemde büyük çokkültürlü sergi olgusunun yükselmesi ile yeni bir içerik kazanmaya başlar. Müzeler, şirketlerin çalışma modellerini içselleştiren ve etkinlikleri giderek daha ticari bir hal alan sanat merkezli bu gelişim; kuramla ve politikayla uğraşan sanatın yerini küresel pazarda yer kazanmak için ticarileşen, anlam dünyasını herşeyi kapsayacak şekilde genişleten sanat için uygun bir zemin oluşturur. Zamanla uluslararası bienaller de yeni pazar arayışıyla dünyanın dört yanına saldıran iş dünyası gibi, küratörlerin pazar arayışına çıktıkları; kültürel farklılıkların kolay metalaştırıldığı en uygun ortamlara dönüşürler. Küreselleşme iddiası taşıyan şirketler de, sponsorlukları sayesinde hem bu yolda kendi meşruiyetlerine destek olurlar hem de iki tarafın da birbirlerinin markalaşmasına destek olacak kazan-kazan oyunu oynarlar. Bugün, bienallerin dünya kenti olma hevesindeki bir kentin sahip olması gereken motivasyonlardan biri haline dönüşmesi, bu anlamda şaşırtıcı olmasa gerek. Sanat, küresel piyasada yer kapabilmek için kapışan bir kentin kendini ispatlama aracına dönüşür. Uluslararası Bienaller bir başka deyişle çağımızın neoliberal politikalarının, küresel pazar içindeki hareketi içinde sanat için uygun görülen özgürlük alanını ya da sanatın görünür yüzü için gerekli ortamı temsil eder hale gelir.

Peki, bir meslek alanının kendi korunaklı dünyasının görünmeyen boyutlarının geliştirilmesi, tartışılması ve paylaşılmasının ortamı olma iddiası taşıyan 'mimarlık bienalleri' için de aynı durumdan bahsedebilir miyiz? Zamanın aynı etken koşulları içinde yer aldığı, aynı organizasyonel formu kullandığı ve ortak bir motivasyondan beslendiği düşünülürse; olsa olsa bu içeriği ve işlevi sanat bienalleri kadar kazanıp kazanmadığını ya da kazanıp kazanamayacağını konuşabiliriz herhalde...

Bu yıl, 12'ncisi gerçekleşecek İstanbul Bienali'ne eşlik edecek olan ve Antalya'da ilki gerçekleşecek bir Mimarlık Bienali hayata geçiyor. İstanbul, Türkiye'nin küresel pazarda nasıl kültür, sanat ve ekonomi vitrini ise; Antalya da turizmin vitrini kabul edilir. Görünen odur ki, Antalya kentinin turistik alt merkezleri için bir transfer noktasına dönüşmüş olması ve kentin-kentlinin zenginliklerinin değil, kentteki otellerinin zenginliklerine hizmet eder duruma gelmiş olması, bu nedenle de kendi kentsel dinamiklerini göstermek için yeni araçlara ihtiyaç duyması kaçınılmaz bir hal almıştır. Bu daha uzun bir yazının konusu olsa da uzatmadan sözümüzü bağlayalım: evet bir "Mimarlık Bienali" iddiası, hem de Türkiye'nin ilk mimarlık bienali organizasyonu sadece mimarlık adına yapılmış bir adım olarak algılanmamalı, okunmamalıdır.

II

Soru (lar): “Neden bienalde iş üretiyorsun ve ne yapıyorsun ?”

Mimarlık bienali, öte yandan anonim mimarlık/yapı üretimi kültüründen ve faaliyetinden ayrı, entellektüel bir uğraş/ilgi alanı olarak, hatta belli bir gruba ithaf edilerek; kendi meslek üretimi dünyasından yalıtılarak algılandığı/algılanacağı (ve hatta bunun tercih edileceği) muhtemel bir ortamda gerçekleşiyor olsa bile; bienalin ‘varsayılan’ olarak, ne olduğu, nasıl algılandığı ve nasıl araçsallaştığı gibi anlam yüklerinden arındırılarak, potansiyel olarak ‘ne’ye/’ne’ lere aracılık edebileceği fikri; hem sınama hem de sınanma anlamında kuşkusuz çok cezbedici görünmektedir.

Hem de daha ilkinde bu kadar çok “varsayılan” üzerine yüklenmişken bu yüklerden arınmış bir ‘istisna’ ne kadar üretilebilir sorusu daha da kıymetlenmektedir. Duyular, görülür ve algılanırlığını doğrudan sokaktan alan, ortalıkta olmakla ve doğrudan temas edilebilirlikle kendi değerini kazanan bir ürün mümkün müdür gerçekten?

BAKANAK ürün metninden alıntı:

“ Şu anda **BAKANAK** içinde yer alıyorsunuz;

Bulduğunuz nokta; farklı çağ ve medeniyetlerin biriktirdiği yapısal mirasın birbirleriyle bağlarının sizin gözleriniz aracılığı ile yeniden inşa edilebileceği bir nokta:

M.S. 130 yılında Roma İmparatoru Hadrian’ın Antalya’ya ziyareti sebebi ile inşa edilmiş Hadrian Kapısı (Üç Kapılar); kapının iki tarafında, kapı ile aynı zamanda yapılmadığı bilinen, güneydeki Julia Sancta Kulesi olarak anılan, kuzeydekinin ise alt kısımları Antik Çağ’a ait, üst kısmının Selçuklular zamanından kaldığı bilinen, süslemesiz blok taşlardan yapılmış iki kule; kapının ardında da Helen Devri temelleri üzerine inşa edilmiş, Roma, Selçuklu, Osmanlı yaşantısının birbiri üzerine katlanarak XIX. yüzyılın sonlarına kadar gelişmiş eski Antalya... Bir diğer tarafta da yıkılmış Karakaş Camisi’nin çeşitli tarihi dönemleri simgeleyen değerlerle, yakın dönemin yapıları arasında mimari ve kentsel tasarım boyutlarında uygun bir bütünlüğünün sağlanması amacıyla 1991-2002’ ler arasında titizlikle yeniden inşa edilmiş hali...

Bakanak ise tüm bu katmanların aksında ve kesişiminde yer alan, 3 km çapında bir alanda izlerini sürebileceğiniz bu tarihsel katmanların birbirileri ile bağlarını keşfetmenizi ve ilişki kurmanızı sağlayacak bir araç:

... 1800 yılda ayağınızın altında birikmiş 2.5 m’lik toprak dolgunun olmadığını, İmparatorun arabası ile kente girişini hayal edebilir; farklı dönemlerde muntazam kesilmiş taşlarla yapılmış kapı ve kalenin taşları ile karşısındaki caminin ona tezat oluşturacak kadar farklı, onunla yarışma içine girmeden, mütevazî ve tasarruf içinde olma haline bakıp, farklı ‘zaman ve kültür’ anlayışlarını düşünebilir; ‘taş’ dediğimiz aynı malzemenin birinin şavaş ve güç ölçeğinde diğerinin insan ve dini anlayış ölçeğinde nasıl form bulunduğunu anlamaya çalışabilirsiniz... Yeni bir cami olmasına karşın neden her yerde görmeye alıştığımız tarihselciliği bir kılıf gibi kullanan o Sinan kopyası betonarme camilere benzemediğini, neden caminin kubbesinin bakırla kaplanmak yerine, geleneksel kiremit ile kaplandığını, kubbenin tepesinde niye havalandırma-ışık çatı feneri olduğunu sorabilir, bunların bilgisine hemen oracıkta yanıt bulabilir, hangi iklim ve kültürde yapı yaptığını unutan bugünün imar anlayışına, kötü yapıyı çevreye bilinçli bir eleştiride bulunabilirsiniz. Gözleriniz başka gözlerin göremediği kim bilir daha neler keşfedecek?

“Yeni manzaralar keşfetmek yerine yeni gözler geliştirmeliyiz.” Marcel Proust”